

EEN WAARGEBEURD VERHAAL

SPRONG NAAR HET DUISTER

Verzetsheld Pieter Dourlein
en het Englandspiel

JOHN BROSENS

SPRONG NAAR HET DUISTER

JOHN BROSENS

SPRONG
NAAR HET
DUISTER

Verzetsheld Pieter Dourlein
en het Englandspiel

Uitgeverij Omniboek

Uitgeverij Omniboek
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.omniboek.nl

Copyright © 2019, Uitgeverij Omniboek en John Brosens

Omslagontwerp en vormgeving binnenwerk Studio Mol
ISBN 9789401915625
ISBN e-book 9789401915632
NUR 337

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of open-
baar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mecha-
nisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored
in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, elec-
tronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the
prior written permission of the publisher.

Uitgeverij Omniboek vindt het belangrijk om op verantwoorde wijze met
natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom
gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot
bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavel-
vrij gebleekt.

Voorwoord

Frits – een goede vriend uit de tijd dat wij de plannen verhinderden om lege gasvelden onder Barendrechtse woonwijken met het levensgevaarlijke CO₂ vol te pompen – keerde bij zijn pensionering terug naar zijn *roots*. Hij heeft net als ik een passie voor geschiedenis en het verbaasde me niet dat hij betrokken raakte bij het Engelandvaardersmuseum in Noordwijk.

‘Publiceer je weleens over de Tweede Wereldoorlog?’ schreef hij mij in juli 2017. ‘Ik sprak hier de zoon van een Engelandvaarder die werd geboren in het Zeeuwse Veere. Hij was een van de geheimagenten in het Englandspiel en is in Katwijk met volle militaire eer begraven. Zijn naam was Pieter Dourlein.’

Geheim agent. Englandspiel. Tweede Wereldoorlog: ik was geïntigreerd. Dus spoedig daarna arrangeerde Frits een ontmoeting met Aad Dourlein, de zoon van de Engelandvaarder. Wij bleken ongeveer even oud en hadden meteen een klik.

Hij gaf mij originele brieven en dagboeken van zijn vader ter inzage, met potlood getekende situatieschetsen, routekaarten en knipsels uit kranten en tijdschriften uit de jaren vijftig. Het briefje van Frits leidde uiteindelijk tot een avontuurlijke speurtocht in archieven en bibliotheken te Londen, Parijs en Bern. Tot vele gesprekken met deskundigen en zelfs tot een riskante tocht dwars over de Pyreneeën. Ik vond de typoscripten van verhoren door MI6 die jarenlang het stempel *secret* hadden gedragen. Er volgden indrukwekkende bezoeken aan de voormalige Gestapogevangenis te Haaren in Noord-Brabant, aan het NIOD en het Nationaal Archief.

Het resultaat is dit boek. Pieter Dourlein kwam voor mij tot leven.

In feite vormt *Sprong naar het duister* de reconstructie van Pieters belevenissen vanaf de Duitse inval op 10 mei 1940 tot aan de capitulatie van de bezetter vijf jaar later, op 5 mei 1945. Ik heb ernaar gestreefd een waarheidsgetrouwe geschiedenis te schrijven – een relaas dat uitstijgt boven de verhalen over moed, durf en zelfopoffering zoals al vaker over verzetshelden verteld.

John Brosens

1

Kapitein-luitenant-ter-zee Albert Pinke wist het. Hartgrondig kankeren konden ze allemaal; op de patrouilletochten en bij de driloefeningen in Indië waren de scheldpartijen niet van de lucht geweest. Tijdens de thuisreis was er bijna geen dag voorbijgegaan zonder dat een lid van zijn honderdveertigkoppige bemanning iets vond om op af te geven. En altijd waren er wel kornuiten bereid hun makker aan te horen en alle gelijk van de wereld te geven. Dat was zo op zijn schip, de *Van Galen*, en hij wist dat het evengoed als alg en mosselen kleefde aan de kiel van ieder ander vaartuig in de vloot van Hare Majesteit. Hollandse matrozen waren in hun element wanneer er iets te griepen viel.

Maar Pinke wist ook wanneer de omslag kwam. Zodra werkelijke actie vereist was, verstomde de kritiek en volgden zij zonder mankeren de aanwijzingen van de officieren op. Zodra het varen vechten werd, wierpen de manschappen het pantser van negativisme van zich af. Dan toonden zij het fanatiek vakmanschap van marinemannen die wisten wat hun te doen stond als het erop aankwam.

Nu de *Van Galen* de kade van Den Helder naderde, was het niet moeilijk de reacties van zijn mannen in te schatten. Ook straks zou het gekanker niet van de lucht zijn – heftiger en hartgrondiger dan anders, want ze verlangden naar huis. Het was de zevende mei van het jaar 1940 en de orders van de marinestaf in Den Haag lieten niet de minste ruimte voor twijfel of creatieve interpretatie. ‘Alle verloven zijn vanaf heden ingetrokken. Er is een reële dreiging dat Duitse troepen een inval voorbereiden. U dient met spoed te bunkeren, munitie te laden en te foerageren.’

Met het bericht van zijn telegrafist in de ene hand en de ingelijste foto van vrouw en dochters in de andere had Pinke de malloten in Den Haag naar de hel gewenst. Tijdens de reis van vijf weken uit Soerabaja had Den Haag drie keer laten weten dat al het militair personeel van verlof diende terug te keren. Evenzoveel keren bleek het loos alarm. Zou het nu anders zijn?

De voltallige bemanning was op het achterdek aangetreden, strak in het gelid, pal voor hun plunjezakken en tassen. Ze hadden een zielsgroot verlangen om van de loopplank te stappen en met verlof te gaan. Het deed Albert Pinke pijn dat hij hen ging teleurstellen. Verdomme, ze waren lang van huis geweest en zagen hartstochtelijk uit naar het weerzien met hun familie. Net als hijzelf. Iedereen aan boord wilde ouders, vrouw, kinderen en vrienden in de armen sluiten. Gelukkig was de *Van Galen* een volle dag eerder dan verwacht op de rede van Den Helder aangekomen en stonden er op de kade geen verwanten te wachten, de harten sneller kloppend dan gewoonlijk.

Hij besloot de boodschap hard te brengen. Zijn mannen konden een stootje hebben en de meesten van hen zouden wel verwachten dat ook deze order over vierentwintig uur werd geschrapt. Na vier jaar dienst in de Oost kon die ene dag er wel bij.

‘Ik zou jullie graag een goede reis naar huis wensen,’ riep hij, terwijl hij het vervloekte telegram omhooghield. ‘Maar de toestand in het vaderland is ernstig. Voor marine, leger en luchtmacht zijn alle verloven van de baan.’

Hun weerstand was haast tastbaar. Normaal gesproken vonden de manschappen het nogal overdreven met emoties te koop te lopen – een marinier is tenslotte geen doetje. Godzijdank klemden ze vrijwel stuk voor stuk de kaken op elkaar; slechts een enkeling gromde hoorbaar een verwensing. Maar Pinke las de onverhulde woede en frustratie op hun gebruiende gezichten en koos voor een tactische manoeuvre om de mannen toch iets tegemoet te komen. Verdomme, er waren erbij die acht aaneengesloten jaren in de tropen hadden gediend.

‘Jullie mogen tijdens het bunkeren Den Helder in om kaarten te schrijven of een telefoon te zoeken. Wie in Den Helder woont, kan naar huis, mits hij direct te bereiken is. Uiterlijk tien uur vanavond is iedereen weer aan boord. Misschien dat wij morgen al in actie komen,

mannen. Zo niet, dan gebruiken we de dag om onze *Van Galen* op en top gevechtssklaar te maken.'

Door die laatste woorden sloeg de stemming meteen om. Toen hij de matroos Dourlein opdroeg met zijn schuttersploeg direct de canvas hoezen om de Maxim-Vickers-kanonnen en de mitrailleurs los te maken ging er in de achterste rij – daar waar de stokers stonden – zelfs een hoeraatje op. Pinke grijsde naar Hans Larive, de tweede officier, naast hem. De order was een heldere boodschap voor ieder die straks de vaste wal op ging: na alle oefeningen en schijngevechten was er een redelijke kans op echte actie. Nu bleef het chagrijn slechts bij een enkeling hangen. Larive stond met de handen op de rug, de ogen strak gericht op het eind van de loopplank.

'Het lijkt me verstandig om zo tegen halftien toch maar een veegploeg langs de kroegen te sturen, schipper,' zei hij. 'Ze hebben niet allemaal een klokje om de pols.'

Pinke knikte kortaf. 'Ik heb drie Indische jongens als ordonnans achter de hand,' bromde hij. 'Het was niet echt een prestatie om hun te vragen als vrijwilliger aan boord te blijven. Ze hebben hier niemand.'

Pieter Dourlein was een van de weinigen aan boord van de mijnenjager die in een opperbeste stemming verkeerde. Hij had zijn teleurstelling die ochtend al weggeslikt toen hem ter hoogte van Walcheren duidelijk werd dat er van afmeren in Vlissingen geen sprake zou zijn. In dat geval zou hij binnen anderhalf uur bij zijn ouders op de stoep hebben gestaan, in Nieuwland, juist ten zuidoosten van Middelburg. Het spoorstation lag slechts een paar honderd meter bij de marinehaven vandaan en de luttele kilometers met de trein naar de Zeeuwse hoofdstad zouden een minuut of tien hebben gevegd. Daarna restten hem dan zo'n vier kilometer te voet naar het bescheiden huis aan het Dorpsplein. De kans was aanzienlijk dat hij zelfs eerder bij zijn ouders zou aankomen dan de kaarten die hij in Soerabaja en Durban op de post had gedaan. Die laatste had hij veertien dagen terug verstuurd met de heuglijke mededeling dat hij onderweg naar Holland was. Maar als de Duitsers nu een stok tussen de spaken staken, was het volstrekt ongewis wanneer hij zijn vader en moeder zou weerzien.

Nou, aan zijn inzet zou het niet liggen om de aanvallers uit het oosten een stevige les te leren. Een week voor het vertrek van de *Van Galen* had hij bij Sumatra, tussen de eilanden Benan en Teban, eigenhandig met de 4 cm-mitrailleur een smokkelschip tot zinken gebracht. En twee dagen ervoor hadden ze – met hem als richter bij het 7.5 cm-kanon – met één goed gericht schot op het strand van Pulau Buroeng een opslagloods vol contrabande in brand geschoten. Hun snelle torpedojager had een goedgetrainde bemanning en was de vrees van alle schippers die met illegale praktijken de Indische wateren bevoeren. Het schip mocht dan achttien jaar oud zijn en uitgerust met luchtdoelbatterijen uit 1928, het was snel en wendbaar, zeker met Pinke en Larive op de brug. Pieter Dourlein twijfelde er geen moment aan: zodra er een Duits vliegtuig verscheen waarvan de piloot het oog op de *Van Galen* liet vallen, zou de arme kerel het bezuren.

Dat moment kwam toch nog later dan verwacht. De stemming aan boord was gespannen en optimistisch; de achtste en de negende mei werden benut voor een grondige schoonmaak, controle en het smeren van alle wapens. De torpedobuizen – die in de Indische wateren altijd leeg waren geweest – werden nu gevuld; voor de Browning-mitrailleurs werd extra munitie bezorgd. Duikers inspecteerden de integrale degaussingkabel langs de romp die de *Van Galen* tegen magnetische mijnen moest beschermen. Niemand morde. Het was ieder lid van de bemanning duidelijk dat hun schip in een maximale staat van paraatheid en slagkracht werd gebracht.

Om halftien in de avond kwam er in de hut van de telegrafist een gecodeerd bericht van de Marinestaf in Den Haag binnen.

‘Bericht voor de luitenant ter zee Pinke, bevelvoerder Hr. Ms. Van Galen: verlaat de haven. Neem positie in tussen Texel en Den Helder, oostelijk van Noorderhaaks, in het Marsdiep. Luchtdoelafweer paraat.’

Albert Pinke gaf opdracht stoom te maken en alle ramen te blinderen. Daarna stuurde hij ordonnansen op pad om de veertien Helderse bemanningsleden te waarschuwen dat zij onmiddellijk terug aan boord moesten komen.

Het was een grijze nacht zonder het licht van de maan of sterren toen de torpedojager tegen drie uur de haven van het Nieuwendiep in Den Helder verliet. Er gonsden toen al volop geruchten door de marinestad: Duitse eenheden zouden de grens hebben overschreden en via Groningen en het oosten van Brabant optrekken naar Amsterdam en Den Haag.

De *Van Galen* koos positie in de enge zeestroom tussen Den Helder en Texel, de langgerekte oorlogswimpel wapperend aan het hoogste punt van de mast. In het ochtendgloren riep luitenant ter zee Pinke zijn mannen bijeen om hen toe te spreken, maar dat werd noodgedwongen een korte speech: toen hij nog maar juist had gezegd dat alle oefeningen en exercities nu op hun realiteitswaarde getest gingen worden, klonk er geronk van motoren uit het oosten.

‘Het zijn Junckers. Van een nieuw type,’ zei Hans Larive. Hij zag ze aankomen door zijn kijker. ‘Die gaan hier mijnen afwerpen, schipper. Daar kun je vergif op innemen.’

‘Juist,’ reageerde de kapitein kortaf. En toen riep hij met luide stem: ‘Luchtdoelgeschut bemannen! Gevechtsposities innemen! En vuren zodra er een vliegtuig binnen bereik komt!’

Pieter Dourlein – ingedeeld bij de centrale vuurleiding – speurde met een kijker het luchtruim af. Liever had hij in de schuttersstoel van een Browning gezeten of aan het besturingswiel van een pom-pom-kanon gedraaid. De spanning die aanvankelijk door zijn lijf gierde was verdwenen; hij bewoog de kijker met vaste hand in het volle besef dat voor de *Van Galen* het moment van de waarheid aangebroken was. Alle oefeningen van de afgelopen jaren waren als het ware de opmaat geweest tot wat er nu te gebeuren stond. Straks zou elke man aan boord een radertje in een goed geoliede machine zijn, optimaal reagerend vanuit een tot in den treure geoefende routine. Zes vliegtuigen nam hij waar, in een langwerpige formatie aanvliegend vanuit het oosten, waardoor het niet eens moeilijk zou zijn het geschut in hoogte en richting aan te sturen.

En plots was het oorlog. Vanaf de kuststelling in Fort Kijkduin klonk het ratelende geluid van zwaar geschut, waardoor de Junckers in een poging het afweervuur te ontwijken hun route moesten wijzigen en afbogen naar het noorden. Daardoor kwamen ze recht op

de *Van Galen* af. Er was geen tijd het anker op te halen. Met op volle kracht draaiende schroeven werkte de *Van Galen* zich los. De ketting brak, maar de torpedojager manoeuvreerde zich zo wel in de ideale positie om de Junckers op te vangen. Dat was een puur toeval dat wonderwel de allure van een uitgekiende strategie uitstraalde, alsof het een ingestudeerd kunststukje was om een eskader vliegtuigen in de val te lokken. Ondanks de tot tranen prikkelende rook uit de schoorsteen, de scherpe lucht van verbrand kruit en de geur van verhit staal, schreeuwden de schutters het uit van vreugde en trots toen een der vliegtuigen stuurloos naar beneden gleed en op Texel te pletter sloeg, waarna een tweede met een rookpluim uit de staart uit het zicht verdween. Maar de effectiviteit van de kanonnen van de *Van Galen* bleek toch onvoldoende. Ze konden niet verhinderen dat de andere vier met een wijde boog in zuidelijke richting verdwenen om hun dodelijke lading op een andere plaats te lossen.

Er verschenen geen nieuwe vliegtuigen boven het Marsdiep. De aanvankelijke vreugde werd getemperd toen de matrozen hoorden hoe het vlakbij gelegen vliegveld De Kooy werd gebombardeerd zonder dat er enig afweergeschut te horen was. De Duitse bommenwerpers bleven buiten het bereik van de *Van Galen* en al snel werd de ochtendzon aan het zicht onttrokken door vette zwarte wolken.

Pieter Dourlein hoorde de commandant vloeken en tieren toen bleek dat het mechaniek van een van zijn Vickers-luchtdoelmitrailleurs al na een paar salvo's oververhit was geraakt en onbeweeglijk in dezelfde stand bleef steken. Daar had hij alle begrip voor. Het euvel had zich in Indië tijdens schietoefeningen tientallen keren voorgedaan. En overste Pinke kon indertijd zoveel verzoeken tot vervanging indienen als hij maar wenste: Den Haag vertikte het om ook maar één stap ter verbetering te zetten. Het gerucht ging dat de Koninklijke Marine aan het eind van de jaren twintig in Engeland voor een prikje een paar pom-poms op de kop had getikt zonder te informeren of er wel vervangende onderdelen geleverd konden worden.

Overste Pinke verviervoudigde het aantal uitkijkposten en verzocht het Marinemagazijn in Den Helder om aanvulling van de munitie.

De sleepboot die het bracht had even na tien uur nog maar net de steven gekeerd toen de telegrafist zich met een gedecodeerd telegram naar de brug haastte: het was een boodschap van het ministerie van Defensie in Den Haag. Er lag daar een officiële oorlogsverklaring op tafel. Kapitein Pinke kreeg opdracht onmiddellijk naar het zuiden op te stomen.

‘We gaan samen met de Flores en de Johan Maurits van Nassau naar Hoek van Holland, Hans,’ lichtte hij zijn tweede officier in. ‘Er zijn Duitse eenheden gedropt bij vliegveld Waalhaven in Rotterdam en als die erin slagen hun posities te consolideren, zullen ze proberen de Nieuwe Waterweg over te steken en naar Den Haag op te trekken. Dat moeten wij verhinderen.’

‘Dan hebben we twee problemen,’ zei Larive nuchter. ‘Onze hoofdbatterij is ongeschikt voor direct vuur op doelen die we met een vlakke baan moeten bereiken. Hoe gaan ze ons coördinaten doorgeven? Als wij vanaf Schiedam of zo op goed geluk richting vliegveld Waalhaven gaan schieten, hebben we negenennegentig procent kans dat we burgerdoelen raken. Rotterdam is een open stad.’

‘We zijn er nog niet,’ antwoordde de kapitein. ‘Ik zie een veel groter probleem. Als ze ons de Nieuwe Waterweg op sturen zitten we gevangen tussen de twee oevers. Er is daar geen ruimte om te manoeuvreren en al helemaal niet als we snelheid willen maken.’

Albert Pinke grijnsde. ‘Maar het is vier uur varen naar Hoek van Holland. Dat geeft de Marinestaf ruim de tijd weer iets nieuws voor ons te bedenken. Het zou me niks verbazen als ze ons doorschuiven naar de Scheldemond, want dat lijkt mij op dit ogenblik de meest logische oplossing. En ik hoop van ganser harte dat ik gelijk krijg, want een gedetailleerde kaart van de Nieuwe Waterweg hebben we niet aan boord. In Indië konden we het nauwste zeegat in kruipen en precies zien waar we zaten.’

‘En de Flores en de Van Nassau?’

‘Als alles meezit, komen die nu zo ongeveer los van de kade, dus daar gaan we niet op wachten. Laat de waterdichte schotten sluiten en zet een zigzagkoers uit, Hans, zeven mijlen uit de kust. Die vliegtuigen zagen we aankomen, maar wie weet wat voor Duits gespuis er onder water naar ons loert.’

‘En de schutters, kapitein?’

‘Die blijven paraat. Laat al het afweergeschut voorlopig horizontaal zetten.’

Het was Pieter Dourlein die de opdracht kreeg het voorste 12 mm-kanon als bakser te bedienen. Dat hield in dat hij de bewegingen van links naar rechts en vice versa moest verrichten, iets wat hij in Indië tot in den treure geoeffend had. Ter hoogte van Ter Heijde, ten zuiden van Den Haag, klonk er een kreet vanaf het hoogste uitkijkpunt aan boord. ‘Kapitein! Ik geloof dat ik die Junckers weer zie, maar nu geland op het strand! Een is er nog in beweging. Net contact met de grond gemaakt, denk ik!’

Commandant Pinke aarzelde geen moment. ‘Afstand berekenen!’ riep hij. Hij hief zijn kijker en tuurde naar het strand. Het was eb. Waren de Junckers daar uit nood neergestreken? Of maakten ze deel uit van een plan, zo vlak bij Den Haag? Rotterdam zal niet de enige plaats zijn waar de Duitsers parachutisten inzetten, dacht hij. Vliegvelden veroveren, dat was de eerste slag in moderne oorlogvoering. Dus welke vliegvelden zouden ze bij Den Haag proberen in handen te krijgen? Valkenburg en Ypenburg werden misschien voldoende verdedigd, maar het reserveveld bij Ockenburg? Lag dat niet op een steenworp afstand van Ter Heijde en Kijkduin? En dus op slechts luttele kilometers afstand van de regeringsgebouwen?

Zodra Pieter de coördinaten doorkreeg, zwenkte hij de zware Vickers Browning in de richting van het strand; meteen daarna vloog de eerste granaat naar de Hollandse kust. Na zes salvo's riep Pinke dat het genoeg was. Hij zag door zijn kijker dat de laatste granaat te hoog was gericht en Ter Heijde binnenvloog. Maar alledrie de Junckers brandden als fakkels. De schutters wierpen hun mutsen in de lucht van vreugde.

Hun kapitein was niet in staat in hun vrolijkheid te delen. Den Haag veranderde niets aan de opdracht naar Rotterdam te varen. Wit van chagrijn gaf hij de roerganger opdracht de pier van Hoek van Holland te ronden en de Waterweg op te stomen. De Marinestaf had getelegrafeerd dat nu drie kleine marineschepen vanaf de Parkkade in Rotterdam Duitse grondtroepen bestookten en dat het eind van hun munitievoorraad in zicht kwam. Ze hadden dringend behoefte aan versterking.

‘Twee hulpmijnenvegers met alleen mitrailleurs aan boord, de Alkmaar en de Walrus. En dan de TM50. Dat zegt mij erg weinig, Hans.’

‘Dat is een motortorpedoboot naar Brits voorbeeld, schipper. Die zou ruim veertig knopen per uur halen. Van de bewapening weet ik niets.’

Op de kaden van Hoek van Holland stonden mensen te dansen en te zwaaien. Pinke schonk er geen aandacht aan en gaf opdracht alle gevaarlijke stoffen aan boord te lozen. Weldra hing de penetrante stank van het ammoniak- en benzinemengsel als een onheilspellende sluier boven het kielzog van de voortjackerende *Van Galen*. De bemanning begreep waarom. Liever waren ze op volle zee de strijd aangegaan met schepen van de Kriegsmarine, en dus scholden ze zonder terughoudendheid op de kortzichtigheid van de Marinestaf in Den Haag.

‘Wat mogen we hier maximaal varen als er geen oorlog is?’ gromde Pinke naar Van Lijnden, zijn eerste stuurman.

‘Zestien mijlen, kapitein.’

‘Dan gaan we voor achttien.’

‘Er zijn hier mijnen gelegd, kapitein. Snel varen kan ons duur komen te staan.’

‘We hebben niet voor niets een kabel om de romp om die rotzooi te demagnetiseren. Maar je hebt gelijk: het is nooit beproefd bij een hoge snelheid. Zet twee man op de voorplecht om uit te kijken. Waar zijn we nu? Ik zie stedelijke bebouwing aan weerskanten.’

‘Ik ben hier niet helemaal onbekend, kapitein. We varen nu tussen Maassluis en Rozenburg door. Over een mijl of anderhalf buigt het kanaal licht naar bakboord en dan passeren we Vlaardingen.’

‘Verdomme Dourlein,’ gromde een van de matrozen, steun zoekend aan de railing. ‘Die kantoorpikken in Den Haag maken zo nog een drijvende doodskist van onze mooie schuit. We kunnen hier geen kant op, man.’

‘En het feest gaat straks beginnen, maat. Kijk maar eens omhoog.’

De matroos deed het en vloekte. Hoog boven de Nieuwe Waterweg draaide een klein vliegtuig langzaam rondjes, waarbij het duidelijk was dat het de *Van Galen* volgde.

‘Een verkenner. Kijk, hij schiet een lichtkogel af!’

Tweede officier Larive zag het ook. ‘We zijn gelokaliseerd, schipper. Ze zullen ons niet vergeven dat we hun splinternieuwe Junckers naar de gossiemijne hebben geschoten. Die verkenner valt helaas buiten ons bereik, schipper. Hij zit praktisch verticaal boven ons.’

‘Hans, laat de matrassen en dekens uit de dichtstbijzijnde officierskooien halen en hier langs de boorden vastsjorren. Als ze ons vanuit de lucht beschieten wil ik niet met mijn kop tegen het metaal knallen en een hersenschudding oplopen. Helmen op, oordoppen in. Nu. Bewapen elke man die niet aan het geschut zit. Geef alle handmitrailleurs uit.’

‘Komt in orde, schipper.’

‘Gevechtsposities innemen!’ riep overste Pinke met luide stem. ‘En gericht vuren zodra het kan!’

‘Daar zijn ze, kapitein! Ze komen ons achterop!’ schreeuwde de uitkijk. ‘Het zijn er wel acht!’

‘Stuka’s! Jachtbommenwerpers!’ riep Larive. ‘Ze komen in een rechte lijn op ons af.’

‘Die hebben ze in Spanje uitgeprobeerd,’ wist Van Lijnden.

‘Roerganger, recht zo hij gaat!’ beval Pinke. ‘Machinekamer, tandje bijzetten.’

Die laatste woorden waren nog nauwelijks te verstaan. De mitrailleurs ratelden, de kanonnen vuurden salvo na salvo af op de stuka’s, die met luid huilende motoren steil naar de *Van Galen* doken.

Weldra ontploften de bommen links en rechts van de torpedoboot, maar ook erachter en ervoor. De kracht was enorm; de *Van Galen* schokte en schommelde heftig heen en weer onder de slagen van de waterverplaatsing.

‘Ik heb een man extra nodig!’ schreeuwde de roerganger. ‘Het rad slaat uit mijn klauwen!’

Van Lijnden sprong hem bij.

‘We zijn te licht gepantserd om dit aan te kunnen,’ concludeerde Pinke na de eerste aanvalsgolf. ‘Die drukgolven zijn zo hevig dat ze de romp vervormen.’

‘Ik tel er tien, kapitein. Tien stuka’s en onder elk vliegtuig hangen vier bommen. Ze werpen er twee per keer af.’

‘Houden we koers, roerganger?’

‘Jawel, kapitein. Het roer houdt ons goed op koers, maar de zijwaartse druk is onberekenbaar en komt met reuzeklappen. Het kost veel kracht als er...’

‘Nieuwe golf!’ riep Larive. ‘En dat zijn tien verse jongens. Er hangen vier bommen onder. Jezus, ze sturen twintig stuka’s op ons af!’

De laatste aanvalsgolf was het hevigst. Waterzuilen spoten naast het schip omhoog en een bom ontplofte zo dicht bij de romp dat de *Van Galen* heel even uit het water werd opgetild en terug gesmakt. Het dek bewoog en bolde op. De achtermast brak, de kanonnen raakten ontzet, de turbines beschadigd en er ontsnapte stoom uit geperforeerde leidingen. Bomscherven hadden de schoorsteen doorzeefd en van de open brug was niet veel meer over. Hoewel iedereen aan boord wist dat de overmacht veel te groot was en het einde van de *Van Galen* naderde, weerden de marinemannen zich als bezetenen. Larive en Van Lijnden vuurden vanaf de gehavende brug schreeuwend en tierend hun handmitrailleurs leeg op de stuka’s. Het pandemonium duurde ruim veertig minuten. Toen hield de aanvoer van bommenwerpers op.

‘Het roer doet niks meer, kapitein.’

‘Het achterschip loopt langzaam vol,’ meldde Larive na een snelle inspectietocht. ‘Alle pompen werken op volle kracht, maar we houden het niet, schipper.’

‘Van Lijnden? Jij bent hier een beetje bekend?’

‘Jawel, kapitein.’

‘Ik wil niet in de Nieuwe Maas zinken. Wat is de dichtstbijzijnde kade? Snelheid is vereist, man!’

‘We zijn Schiedam voorbij en ik zie de elektriciteitscentrale aan bakboord. Dat is de Merwehaven. Daar dobberen we op aan.’

‘Blijf naast de roerganger en loods hem erheen. Ik doe een snelle inspectie. Misschien is zij nog te redden en kan ze naar een reparatiewerf in de buurt. Gusto of zo.’

Maar de tranen stonden hem in de ogen toen hij terugkwam op de gehavende brug. Het was duidelijk dat zijn schip niet te redden was. Het helde steeds meer naar stuurboord doordat het water van de Nieuwe Maas door de gesprongen naden in het plaatwerk ongehinderd binnenstroomde. De reddingboten bungelden onttakeld uit

het lood aan de beschadigde davits. De oliebunkers waren door het geweld vervormd geraakt en hadden bovendien door de opeenvolgende schervenregens fikse schade opgelopen. De stoomdruk nam zienderogen af door breuken in de leidingen. Hij had de machinekamer laten ontruimen; het was daar een sissende hel van losgebroken stoom. Er was één dode gevallen en de scheepsarts was druk in de weer met het verbinden van minstens een dozijn gewonde bemanningsleden. Het zou een wonder zijn als de *Van Galen* kon worden afgemeerd en in de trossen bleef hangen.

Het gevecht was niet onopgemerkt gebleven. Aan de kade stonden tientallen mensen klaar om de stervende *Van Galen* zo goed en zo kwaad als mogelijk was af te meren en met zoveel trossen als men kon vinden vast te sjoeren. Tijdens het afmeren gaven de machines er bij gebrek aan stoom de brui aan en viel ook de stuurmachine uit. Met de trekkracht van bijna tweehonderd handen lukte het nog het schip tot voorbij de gebogen pijpen van de waterinlaat voor de turbines van de elektrische centrale te krijgen.

‘We hebben één dode en dertien gewonden, waarvan vier behoorlijk ernstig,’ rapporteerde De Graaf, de scheepsarts.

‘Die gaan het eerst van boord. Wie hebben we verloren, dokter?’

‘Geert van de Brink, eerste stoker-olieman, kapitein.’

‘Regel vervoer voor de gewonden, dokter. En laat me weten waar ze heen gaan. Van Lijnden en Larive? Laat de manschappen alle handwapens en munitie van boord halen. Het is duidelijk dat we onze mankracht elders aanbieden.’

Daar zakte het schip langzaam weg, de achterstevan het diepst en overhellend naar stuurboord. Het luide knallen van de trossen die het begaven vormde een onregelmatig eresaluut. Op enkele mitrailleurs met munitie en wat persoonlijke eigendommen na was niets van de zaken aan boord gered.

Pieter Dourlein jankte als een kleine jongen, zijn matrozenmuts in de hand, toen de *Van Galen* langzaam overhelde en wegzakte in het water. Hij was niet de enige.

‘Mannen,’ zei Albert Pinke met gebroken stem. ‘Wij hebben allemaal ons uiterste best gedaan. Niet alleen de bedieningsmanschappen van het luchtafweergeschut, die volgens mij toch zes van die

rotzakken in brand hebben geschoten, maar ook de jongens in de machinekamer. Zij hebben een van hun kameraden verloren en het is een wonder dat wij nu nog met zovelen zijn. We hebben de vlag en de wimpel nog gered.'

'Wat gaan we nu doen, schipper?' riep een matroos.

'Er komen bussen om ons op te halen, mannen. We hebben ons aandeel op het water geleverd en gaan verder aan de wal, voor koningin en vaderland. We gaan ons melden bij het Marinedepot, hier in Rotterdam.'

De manschappen installeerden zich in afwachting van het vervoer voor de elektrische centrale om na te praten over de afgelopen uren. Overste Pinke trok zich met zijn twee officieren terug in een kantoor van het gebouwencomplex voor een eerste evaluatie.

'Ik vertrek naar Den Haag om verslag te doen,' zei hij. 'Ik heb 'm flink geknepen, mannen. We hebben het er nog genadig afgebracht met één dode en dertien gewonden.'

Hans Larive grijsde. 'Als u mij toestaat, kapitein? Die Duitse piloten hebben een enorme tactische blunder gemaakt.'

'Verklaar je nader.'

'We hebben het er inderdaad genadig van afgebracht en dat is vooral te danken aan Duitse knulligheid.'

'Vertel? Ik ga in Den Haag sowieso klagen over het voorspelbare verlies van onze *Van Galen*. Er is daar door de marinestaf een volstrekt verkeerde inschatting gemaakt. Het getuigt bepaald niet van gevoel voor realisme om een betrekkelijk grote eenheid als de *Van Galen* zo'n smalle vaarweg op te sturen terwijl bekend is dat de luchtafweer al twaalf jaar lang gebrekkig werkt.'

'Dat is zo, kapitein, maar wat ik bedoel is dat die stuka's ons van achteren aanvielen en zo hun bommen afwierpen. Ze doken op ons af in de lengterichting van het schip! Dat is tactisch gezien een blunder. Het bewijst dat de Duitsers geen ervaring hebben met aanvallen op bewegende scheepsdoelen.'

'Hoezo?'

'Het was voor ons onmogelijk uit te wijken. We hadden maar één optie: recht vooruit. Hadden ze hun bommen diagonaal of dwars van stuurboord of bakboord afgeworpen, dan was één enkele aan-

valsgolf met twee of drie vliegtuigen voldoende geweest. Treffers gegarandeerd. En nog erger: dan had niemand aan boord het overleefd. Maar de stuka's volgden de loop van het kanaal, maakten een ruime draai en kwamen dan weer op ons af via dezelfde route! Ergo: ze moesten heel precies mikken. We hebben gezien dat dat niet is gelukt. Die stuka's hebben in de Spaanse Burgeroorlog geoefend, maar niet op bewegende objecten. Dat is wel duidelijk.'

'U bedoelt...' stamelde Van Lijnden, 'dat die verkeerde inschatting van de Duitsers in feite onze redding is geweest?'

'Exact. Ze hebben geen enkele directe treffer gemaakt. Maar wat wel in hun voordeel werkt: de Waterweg is relatief ondiep. Als daar bommen vallen, gaan de drukgolven van de detonaties niet of nauwelijks verloren.'

'Waardoor we toch zware schade opliepen aan het plaatwerk en de opbouw,' stelde Pinke vast. 'Jezus, man. We zijn er dus gewoon doorheen gezwijnd.'

'Dat denk ik wel, schipper. Op open zee is het rendement veel lager, natuurlijk. Daar vliegt de druk alle kanten op. Daar was onze schade driekwart minder geweest, schat ik zo in.'

Overste Pinke keek zuur. 'Dan had onze stoker-olieman misschien nog geleefd,' zei hij.

'Nou,' zei Van Lijnden, 'laten we maar proberen het van de positieve kant te bekijken. Als de aanvallen van die stuka's een voorbode zijn van wat de Duitse strijdkrachten tactisch presteren, durf ik te voorspellen dat deze oorlog niet lang zal duren.'

HET WAARGEBEURDE VERHAAL VAN GEHEIM AGENT PIETER DOURLEIN

Bij terugkomst uit Nederlands-Indië wordt het marineschip van matroos Pieter Dourlein in mei 1940 door Duitse stuka's tot zinken gebracht. Dourlein overleeft de aanval. Gezocht door de Duitsers probeert hij te ontsnappen naar Engeland, waar prins Bernhard hem rekruteert voor de opleiding tot geheim agent.

In maart 1943 wordt Dourlein nabij Ermelo gedropt en direct na landing door de Duitse bezetter gevangengenomen. Hij is een van de slachtoffers van het beruchte Englandspiel: het kat-en-muisspel van de Britse en Duitse geheime diensten.

In de nacht van 29 op 30 augustus 1943 weet Dourlein te ontsnappen. Als hij begin 1944 Engeland weet te bereiken, wordt hij ervan verdacht een Duitse spion te zijn. Pas na vier maanden hechtenis wordt de verbitterde Dourlein vrijgelaten. Hij neemt meteen weer deel aan de bevrijding van Nederland, maar werkt tegelijkertijd ook aan zijn rehabilitatie. Zijn doel: de waarheid over het Englandspiel boven water krijgen.

Sprong naar het duister is gebaseerd op niet eerder gepubliceerde dagboekfragmenten van Dourlein en de vrijgegeven verslagen van de ondervragingen door MI6. Een vlot geschreven, waargebeurd en tijdloos verhaal over moed, trouw en verraad. John Brosens is auteur van romans, jeugdboeken, thrillers en scenario's.

Uitgeverij Omniboek

WWW.OMNIBOEK.NL

NUR 337

ISBN 978 94 0191 562 5

9 789401 915625